

УДК 378:001.895

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КУРАТОРІВ АКАДЕМІЧНИХ ГРУП У СУЧАСНИХ УМОВАХ

©Штефан Л.В.

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про автора:

Штефан Людмила Володимирівна: ORCID: 00000-0002-9910-5499; shtefanludm@mail.ru; доктор педагогічних наук; професор кафедри педагогіки та методики професійного навчання; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна.

У статті запропоновано підходи щодо створення середовища вищого інженерно-педагогічного навчального закладу в напрямі формування інноваційної культури кураторів академічних груп. Доведено, що за цих умов середовище слід будувати на засадах цілісності. Це дозволить сформувати базові основи інноваційної культури фахівців, забезпечити підтримуючі заходи щодо самоосвіти кураторів у напрямі її вдосконалення та створити умови для демонстрації результатів її сформованості через проведення конкурсів.

Ключові слова: інженер-педагог, інноваційна культура, конкурс, куратор академічної групи, принцип, самоосвіта, середовище, функції.

Штефан Л.В. «Особенности формирования инновационной культуры кураторов академических групп в современных условиях».

В статье предложены подходы по созданию среды высшего инженерно-педагогического учебного заведения в направлении формирования инновационной культуры кураторов академических групп. Показано, что такую среду следует формировать исходя из принципа целостности. Это позволит сформировать базовые основы инновационной культуры этих специалистов, обеспечит поддерживающие мероприятия по самообразованию кураторов в направлении ее усовершенствования и создаст условия для демонстрации результатов этой работы в ходе проведения конкурсных программ.

Ключевые слова: инженер-педагог, инновационная культура, конкурс, куратор академической группы, принцип, самообразование, среда, функции.

Shtefan L. «Features forming innovative culture curators of academic group in the modern world.»

This article proposes approaches to creating an environment of higher engineering educational institution in the direction of forming innovative culture curators of academic groups. It is proved that under these conditions it should be based on the principles of integrated subsystems, which will form the basic foundation of innovation culture professionals provide supportive measures for curators towards self-improvement and create conditions to demonstrate the results of its formation through the competition.

Keywords: engineer-teacher, innovative culture, competition, academic curator of principle, self-education, environment universities, functions.

Постановка проблеми. Виховання студентів відповідно до вимог та запитів сьогодення є стратегічним напрямом розвитку сучасного суспільства. Досягти цих цілей можливо за умов переорієнтації виховної системи вищого навчального закладу на інноваційні засади. Серед перших завдань на цьому шляху – внесення змін в організацію роботи кураторів академічних груп. Мета роботи куратора – створення зовнішніх умов і сприяння актуалізації внутрішніх резервів студентів для їхньої повноцінної творчої самореалізації як у професійній, так і в інших сферах життєдіяльності. Досягти цього можливо за умови активного застосування кураторами інноваційних технологій виховання. Однак на сьогодні чітко означилась суперечність між тими завданнями, які ставить перед виховною системою ВНЗ суспільство, та можливостями кураторів академічних груп щодо їх виконання. Однією з основних причин неефективної реалізації поставлених завдань є недостатня розвиненість

наукових підходів до формування інноваційної культури кураторів. Тож виникла проблема щодо визначення особливостей формування інноваційної культури кураторів академічних груп у сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що на сучасному етапі розвитку освіти значне місце в педагогічних дослідженнях відводиться проблемі формування студентської групи (В. Ван, Л. Данилевська, Ю. Колесніков, В. Лісовський, Л. Лутошкін, Л. Уманський та інші). У роботах І. Волкової, В. Добриніної, Л. Дьоміної, Т. Куриленко, Е. Шибеквої ефективність вирішення цієї проблеми пов'язується з виховною діяльністю куратора академічної групи.

Вивчення та аналіз ряду наукових досліджень свідчить, що проблема функціонування інституту кураторів в умовах сьогодення активно вивчається у працях В. Алфімова, Р. Абдулова, В. Базилевича, Е. Бердникової, О. Винославської, Б. Кабарухіна, І. Калачова, О. Клименко, С. Новикова, М. Мартинової, Л. Філінської, В. Філіпова та інших. У наукових надбаннях І. Авдєєвої, С. Гури, І. Мельникової, В. Рябченка, В. Сергєєвої, К. Шамлян та інших розкрито питання технології роботи куратора академічної групи на інноваційній основі.

Постановка завдання. Завдання статті полягає у визначенні особливостей формування інноваційної культури кураторів академічних груп у сучасних умовах діяльності вищого інженерно-педагогічного навчального закладу через посилення впливів на цей процес середовища ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Діяльність кураторів академічних груп багатогранна і здійснюється на підставі Статуту вищого навчального закладу. Його зміст значною мірою визначається такими документами, як Закон України «Про вищу освіту», «Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти», «Національна доктрина розвитку освіти», відповідними інструктивно-методичними документами Міністерства освіти і науки України, а також положеннями, розробленими структурними ланками навчального закладу.

Діяльність куратора спрямована на формування студентської групи і за своєю суттю є творчою. Мистецтво керівництва студентською групою і виховного впливу на неї вимагає від куратора володіння навичками організаційної роботи на інноваційних засадах, знань з основ спілкування на базі сучасних комунікативних технологій, знань передових надбань психології, педагогіки та етики. Усі ці особливості відображаються сьогодні в інноваційній культурі куратора.

Під *інноваційною культурою куратора* ми будемо розуміти інтегральне особистісне утворення, яке включає інноваційні спрямованість, компетентність та активність і дозволяє організувати виховний процес через суб'єкт-суб'єктну взаємодію з метою формування духовного потенціалу студента.

Розглянемо технологічні підходи до формування інноваційної культури кураторів академічних груп в умовах вищого інженерно-педагогічного навчального закладу. Згідно із словником іншомовних слів, куратор (лат. *curator*, від *curare* – піклуюсь) розглядається, з одного боку, як опікун, а з іншого – як особа, якій доручено загальний нагляд за якоюсь роботою. Слід зазначити, що специфіка діяльності куратора академічної групи ВНЗ поєднує в собі обидва підходи, адже цей фахівець виступає і в якості того, хто піклується про кожного студента, і в навчальній, і у позанавчальній роботі та водночас контролює результати перебігу навчально-виховного процесу в академічній групі, за яку він несе відповідальність.

Однак педагогічні словники не завжди враховують специфіку інституту кураторства і трактують його виключно в історичному контексті. Таке формулювання зустрічаємо в Українському педагогічному словнику, де поняття «куратор» розуміється як: «1) Попечитель навчального округу; 2) Іноді – професор, який керує науковою підготовкою прикріплених до нього аспірантів» [2, с. 183].

Сучасне розуміння поняття знаходимо у словнику-довіднику з педагогіки, згідно з яким куратор – «особа, якій доручено спостереження за будь-якою роботою (наприклад, попечитель навчального округу в Росії кінця XIX початку XX ст., робітник ВНЗ, який за

дорученням керівництва установи виконує організаційно-виховну роботу зі студентами на курсі, потоці чи в групі)» [6, с. 175].

На особливу увагу до тих, хто займається питаннями виховання в навчальних закладах, наголошував свого часу К. Ушинський, який вважав, що у вихованні «все повинно будуватись на особі вихователя, тому що виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості» [7, с. 134]. Цієї тези додержуємось і ми. Інноваційна культура куратора – це не просто інший спосіб професійної діяльності, це, перш за все, інший спосіб мислення, який ґрунтується на високій духовності та сучасній технологічній базі.

Аналіз літературних джерел (І. Авдєєва, М. Лук'янова, І. Мельникова), спостереження за роботою кураторів, ретроспективний аналіз власного досвіду дозволили виділити *принципи* формування інноваційної культури кураторів академгруп. Серед них:

принцип інноваційної компетентності (є базовим підґрунтям діяльності куратора на інноваційній основі, оскільки визначає спектр відповідних знань, умінь та якостей необхідних для її реалізації);

принцип створення середовищних умов у ВНЗ;

принцип спирання на інноваційні ресурси куратора (передбачає врахування попереднього досвіду діяльності й переоцінки його, виходячи з інноваційних реалій сьогодення);

принцип інноваційної активності (реалізується через створення умов для активізації виховної роботи на інноваційній основі);

принцип емоційного балансу (реалізується через втілення в процес підготовки куратора здоров'язберігаючих технологій, які дозволяють йому в разі виникнення проблем із втіленням інновацій емоційно адекватно реагувати на ці процеси);

принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії (виступає основою формування взаємовідносин у групі).

Реалізація цих принципів у практичну площину передбачала врахування *функцій*, які куратор реалізує в інноваційній діяльності, а саме:

аналітичної, яка передбачає планування та організацію виховної роботи на інноваційній основі;

організаторської, яка реалізується через заходи з організації виховної роботи в групі, надання необхідної допомоги студентському самоврядуванню, творчим групам студентів;

комунікативної, яка виступає каналом взаємозв'язку з суб'єктами освітньої діяльності і забезпечується переважно за рахунок сучасних комунікативних технологій.

Означені теоретичні напрацювання було покладено в основу розбудови інноваційного середовища вищого інженерно-педагогічного навчального закладу, яке забезпечило б формування інноваційної культури кураторів академічних груп. При цьому середовище розглядалось із позиції системного підходу як таке, що має відповідні компоненти та взаємозв'язки.

Філософською базою реалізації цього завдання стала концепція аутопоетичних систем, яка належить чільйським ученим У. Матурану та Ф. Варелі. Згідно з підходами цих вчених система «починає відрізнятись від оточуючого середовища за рахунок власної динаміки, але при цьому продовжує складати з нею єдине ціле» [5, с.41]. Саме поняття «аутопоезіс» означає «спосіб існування і розвитку складних систем, який дозволяє їм постійно виробляти та добудовувати себе» [3, с.104]. На нашу думку, середовище інженерно-педагогічного ВНЗ, метою якого є формування інноваційної культури кураторів, є підсистемою, яка органічно включена в загальну систему навчально-виховного середовища. При цьому означене середовище є підсистемою, яка перебуває в динамічному стані, що відповідає вимогам аутопоетичності. Конкретизуємо особливості цього стану з позиції необхідних і достатніх змін для формування інноваційної культури кураторів академічних груп.

З метою забезпечення умов щодо формування інноваційної культури кураторів слід створити «Школу кураторів» та розробити програму її роботи. Виходячи з того, що

підготовка кураторів, як правило, носить стихійний характер і є неорганізованою, з урахуванням принципу цілісності до складу програми бажано ввести такі модулі:

1. Модуль № 1. Законодавчо-правові основи виховання.
2. Модуль № 2. Основи теорії виховання.
3. Модуль № 3. Інноваційна культура куратора.
4. Модуль № 4. Психологічні основи діяльності куратора.

Цей етап підготовки ми вважаємо базовим. Для його організації та проведення слід залучати провідних викладачів кафедр філософії, педагогіки та психології ВНЗ. Такий підхід дозволить сформувати необхідне підґрунтя для подальшої самоосвітньої діяльності кураторів.

Самоосвітня діяльність є більш ефективною, коли створюються умови для її підтримки. Це завдання можна успішно вирішити в межах роботи клубу кураторів. У його програмі слід передбачити різнопланові заняття інноваційного характеру, серед яких провідними повинні стати тренінги, рольові ігри, дискусії тощо. Однією з форм роботи в клубі можуть стати проміжні звіти кураторів щодо результатів інноваційної діяльності. Їх обговорення буде предметом можливої дискусії, яка супроводжуватиметься слухними зауваженнями та рекомендаціями з боку інших учасників. Серед заходів, які повинні виконувати завдання щодо підсумку роботи клубу кураторів на певних етапах, можуть бути круглі столи, які слід проводити у формі дискусії з метою вирішення конкретних проблем у застосуванні інновацій у виховній роботі куратора.

Організація роботи круглого столу передбачає, як правило, реалізацію трьох етапів:

1. *Підготовчий етап* потребує розробки сценарію круглого столу за попередньо визначеною темою з актуальної проблеми інноваційного характеру. Для посилення впливу заявленої проблематики до його змісту бажано вводити відеофрагменти.

2. *Основний (дискусійний)* етап передбачає виступи учасників, які керуються ведучим.

3. *Заключний етап* передбачає проведення діагностичних процедур (опитування, анкетування) щодо результатів дискусії, яка мала місце під час проведення круглого столу.

Важливого значення, на нашу думку, набувають за цих умов конкурсні програми. Цю роботу ми вважаємо такою, що дозволяє підвести підсумки щодо результатів сформованості інноваційної культури куратора. За участю автора було розроблено «Положення про проведення конкурсу «Кращий куратор року» в Українській інженерно-педагогічній академії. Воно стало підставою для щорічного проведення конкурсних заходів.

Зазначимо, що теорія проведення конкурсів серед кураторів у системі ВНЗ є найменш розробленою взагалі й з огляду визначення особливостей сформованості інноваційних аспектів у його виховній роботі зокрема. Більш розвиненим є питання організації конкурсних програм у професійній діяльності. Але обидва напрями об'єднують одне – вони мають за мету публічну демонстрацію творчого потенціалу педагога як суб'єкта, наділеного креативними якостями.

Конкурс кураторської майстерності – це спосіб зовнішнього прояву інноваційної культури як основи самореалізації педагога у виховній роботі, що організується на інноваційних засадах.

Психологічною основою конкурсу виступає конкуренція, яка, згідно з новітнім психологічним словником, розглядається як «(лат. *Concurentia* – стикатись) – одна з основних форм міжособистісної взаємодії, що характеризується досягненням індивідуальних або групових цілей та інтересів в умовах протистояння з тим, хто бажає досягти тих самих цілей та інтересів. Вирізняється сильною персональною втягненістю, активізацією суб'єкта діяльності, частковою деперсоналізацією уявлення про супротивника» [8, с. 208].

У науковій літературі вводяться *три рівні актуальних дій* у залежності від змісту задач, які доводиться вирішувати на конкурсі [4, с. 57 – 60]:

– *емоційно-вольовий рівень* психічної регуляції включає комплекс якостей, особливостей і можливостей конкурсанта, які реалізуються за допомогою вольових

процесів: уміння володіти собою, своїми діями та вчинками, здатність регулювати свої почуття та поведінку в екстремальних ситуаціях;

– *мотиваційний рівень* психічної регуляції включає ряд факторів, які відображають індивідуальні відмінності у творчій самореалізації, серед яких сила мотивації, усвідомленість мотиваційних тенденцій, смислова насиченість мотивації, цілісність мотиваційних тенденцій;

– *особистісний рівень* психологічної реалізації мобілізується в тих випадках, коли коригувати необхідно не обставини та життєві умови, а себе, свої цінності, установки, способи творчої саморегуляції.

Ці підходи слід покласти в основу розробки конкурсних завдань для конкурсу «Кращий куратор року», метою якого є визначення рівня сформованості інноваційної культури кураторів.

Наведемо основні термінологічні поняття стосовно конкурсу кураторів.

М. Лук'янова вводить поняття «конкурсна поведінка» як «усвідомлений прояв специфічної активності самого суб'єкта» [4, с. 57]. Виходячи з цих уявлень і з урахуванням специфіки нашого дослідження, ми під *конкурсною поведінкою куратора* розумітимемо специфічну форму прояву його зовнішніх дій під час виконання конкурсних завдань, яка характеризується демонстрацією знань та вмінь щодо організації виховного процесу у вищій школі за рахунок мобілізації активної психологічної діяльності та інноваційної культури.

Визначення цього поняття спонукало нас до подальшого уточнення термінів у цьому напрямі. Серед них:

1. *Програма конкурсу кураторів* – це документ, що регламентує основні організаційні компоненти конкурсу кураторів.

2. *Структура програми конкурсу кураторів* – це сукупність основних компонентів конкурсу кураторів та зв'язки між ними.

3. *Учасники конкурсу кураторів* – суб'єкти виховного процесу, задіяні в програмі конкурсу.

4. *Етапи конкурсу кураторів* – послідовність дій, яка встановлює черговість проведення заходів у конкурсі. Серед них розрізняють підготовчий (має за мету проведення організаційних заходів щодо конкурсу кураторів: підготовку програми конкурсу, наказу у навчальному закладу, інформації про проведення конкурсу та заходів щодо доведення її до колективу навчального закладу, розробку сценарію конкурсу); основний (має за мету реалізацію конкурсної програми) та заключний (передбачає підведення підсумків конкурсу та рефлексії щодо його результатів із метою вироблення рекомендацій для проведення подальших заходів у цьому напрямі).

5. *Сценарій конкурсу кураторів* – методична розробка, яка визначає алгоритм дій із реалізації конкурсної програми, регламентує час на її проведення й визначає оціночні характеристики конкурсних заходів.

Конкурс кураторів академгруп необхідно реалізовувати через додержання ряду **принципів:**

– *принцип системності* дозволяє розглянути діяльність куратора з позицій системного підходу з тим, щоб у подальшому оптимізувати її;

– *принцип інноваційності* передбачає введення до сценарію таких конкурсів, які дозволять куратору продемонструвати рівень сформованості в нього інноваційної культури;

– *принцип комплексності* дозволяє врахувати різні напрями роботи куратора через уведення до сценарію конкурсу різнопланових завдань;

– *принцип активності* дозволяє виділити серед кураторів тих, хто найбільш яскраво проявляє особистісні організаторські та креативні якості.

Водночас конкурс кураторів виконує ряд **функцій:**

– *пропагандистську*: дозволяє пропагувати інноваційну діяльність куратора широкому загалу суб'єктів освітньої діяльності;

– *розвивально-виховну*: створює умови для подальшого розвитку інноваційної

культури куратора;

– *підсумовуючу*: дозволяє підвести підсумок складної діяльності куратора в умовах незвичних обставин.

Важливого значення набуває питання інформованості суб'єктів освітньої діяльності щодо часу проведення конкурсу, його результатів та інших заходів. Для вирішення цих проблем на академічному порталі ВНЗ бажано створити сторінку «Виховна робота», де серед інших висвітлювати і ці питання.

Таким чином, інноваційне середовище вищого інженерно-педагогічного навчального закладу для формування інноваційної культури кураторів академгруп слід будувати на засадах цілісної підсистеми як складової навчально-виховного процесу, яка дозволяє сформувати базові основи інноваційної культури, забезпечити підтримуючі заходи щодо самоосвіти кураторів у напрямі її вдосконалення та створити умови для демонстрації результатів її сформованості через проведення конкурсів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволило визначити технологічні підходи до формування інноваційної культури кураторів академгруп. Підвищена увага до цього питання спричинена необхідністю активного впливу на формування духовної культури майбутніх інженерів-педагогів у сучасних умовах. Для вирішення питання запропоновано посилити технологічні впливи інноваційного середовища вищого інженерно-педагогічного навчального закладу. За цих умов середовище розглядалось із позиції системного підходу як таке, що має відповідні компоненти та взаємозв'язки. Філософською базою його розбудови стала концепція аутопоетичних систем. Практичною реалізацією теоретичних напрацювань стали школа кураторів, клуб кураторів та конкурсні заходи щодо визначення кращого куратора.

Подальші дослідження будуть спрямовані на визначення змістовного наповнення самоосвітньої діяльності кураторів академічних груп ВНЗ на базі інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Авдєєва І. М. Інноваційні комунікативні технології в роботі куратора академгрупи: [навч. посіб.] / І. М. Авдєєва, І. М. Мельникова. – Київ : Професіонал, 2007. – 304 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
3. [Кочубей Н. В.](#) Синергетические концепты и нелинейные контексты: монография / Н. В. Кочубей. – Сумы: Университетская книга, 2009. – 236 с.
4. Лукьянова М. И. Конкурс лучших учителей как способ творческой самореализации педагога в профессиональной деятельности / М. И. Лукьянова // *Инновации в образовании*. – 2007. – № 10. – С. 50–61.
5. Матурана У. Древо познания: биологические корни человеческого понимания / Умберто М. Матурана, Франциско Х. Варела: пер. с англ. Ю. А. Данилова. – М. : Прогресс-Традиция, 2001. – 224 с.
6. Словарь-справочник по педагогике / [авт.-сост. В. А. Мижериков; под общ. ред. П. И. Пидкасистого]. – М.: Сфера, 2004. – 448 с.
7. Ушинський К. Д. Твори : в 6 т. Т. 1 / К. Д. Ушинський. – Київ : Рад.школа, 1952. – 387 с.
8. Шапарь В. Б. Новейший психологический словарь / В. Б. Шапарь, В. Е. Россоха, О. В. Шапарь; под общ. ред. В. Б. Шапаря. – Ростов н/Д: Феникс, 2005. – 808 с.

References

1. Avdeieva, IM & Melnikova, IM 2007, *Innovatsiini komunikatyvni tekhnolohii v roboti kuratora akademhrupy* [Innovative communication technologies in working of the curator of academic group], Profesional, Kyiv.
2. Goncharenko, SU 1997, *Ukrainskii pedahohichniy slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary], Lybid, Kyiv.
3. Kochubei, NV 2009, *Sinergeticheskiye kontsepty i nelineinye kontsepty* [Synergetic conceptions and nonlinear contexts], Universytetskaya kniga, Sumy.

4. Lukyanova, MI 2007, 'Konkurs luchshikh uchiteley kak sposob tvorcheskoy samorealizatsii pedagoga v professionalnoy sfere deyatelnosti' [The competition of the best teachers as a way of creative self-realization in professional activity], *Innovatsii v obrazovanii*, no. 10, pp. 50-51.

5. Maturana, Umberto & Valera, Frantsisko 2001, *Drevo poznaniya: biologicheskiye korni chelovecheskogo ponimaniya* [Understanding biological roots of human understanding], Progress-Traditsiya, Moskva.

6. Mizherikov, VA 2004 *Slovar-spravochnik po pedagogike* [Dictionary-directory by pedagogic], Pidkastyi, PI (ed.), Sfera, Moskva.

7. Ushinskiy, KD 1952, *Tvory* [Works], vol. 1, Radianska shkola, Kyiv.

8. Shapar, VB, Rossokha, VE & Shapar, OV 2005, *Noveishiy psikhologicheskii slovar* [The newest psychological dictionary], Shapar, VB (ed.), Feniks, Rostov na Donu.

Стаття надійшла до редакції 03.09 2014р.